

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Випуск 20

Рівне – 2010

«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. – 333 с.

Ювілейний випуск наукової збірки «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» присвячений 70-ти річчю Рівненського державного гуманітарного університету.

Збірник містить результати наукових пошуків з актуальних проблем української та світової історії, виголошені на II Міжнародній науковій конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів 8–9 грудня 2010 року (Рівне, РДГУ, історико-соціологічний факультет).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне);

Шугасва Людмила Михайлівна, доктор філософських наук, професор (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 4 від 26 листопада 2010 р.

Свідотство про державну реєстрацію: серія КВ № 15857-4329Р від 12.102009 р.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Остафова 29, історико-соціологічний факультет РДГУ.

10. Mikesell R.F. Arabian Oil: America's Stake in the Middle East / R. F. Mikesell, H. B. Chenerv – Chapel Hill, Univ. North Carolina Press, 1949. – 201 p.
11. Miller D.A. Search for Security: Saudi Arabian Oil and American Foreign Policy, 1939–1949 / David Aaron Miller. – Chapel Hill, NC. : University of North Carolina Press., 1980. – 320 p.
12. Trial G. Education in Saudi Arabia / T. Trial George, R. Bayly Winder // History of Education Journal – 1950. – Vol. 1, No. 3. – P. 121–133.

УДК 94 (437) «1968»

Ігор Десятничук, к.і.н., доц., завідувач кафедри історії України
Рівненського державного гуманітарного університету

СУСПІЛЬНІ ПРОЦЕСИ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ В 60-Х РР. ХХ СТ. ЯК ПЕРЕДУМОВА КРИЗИ 1967-1970 РР.

У статті проаналізовано процеси, які відбувалися у чехословацькому суспільстві в 60-х рр. ХХ ст. Визначено характер економічної незбалансованості країни та причини суспільної кризи й соціального невдоволення населення напередодні подій «Празької весни».

Ключові слова: Чехословаччина, економіка, суспільство, рівень життя, влада, криза.

В статье проанализированы процессы, которые происходили в чехословацком обществе в 60-х гг. ХХ века. Определены характер экономической несбалансированности страны, причины общественного кризиса и социальной неудовлетворенности населения накануне событий «Пражской весны».

Ключевые слова: Чехословакия, экономика, общество, уровень жизни, власть, кризис.

In the article we analyze the process which take place Czechoslovakia's society in 60's of the 20-th century. We identify the character of economic disbalance of the country and the reasons of crisis in society and people's unsatisfaction before the events of Prague spring.

Key words: Czechoslovakia, economic, society, crisis, powear, quality of life.

Суспільне життя Чехословаччини після Другої світової війни визначалось монополією на владу Комуністичної партії Чехословаччини (КПЧ), встановленою після 1948 р., коли в країні був взятий курс на будівництво соціалізму і за основу була прийнята його «сталінська модель». Відбулось швидке одержавлення всіх сфер життя, коли держава стала фактичним власником усіх засобів виробництва, а одержавлена правляча партія монополізувала політичну владу в суспільстві, нав'язала йому єдину ідеологію і т.д. Громадянське суспільство було поглинене державою, що сприяло встановленню у країні радянського типу соціальної організації суспільства, коли належність індивіда до соціальних, професійних, національних спільнот та ідентичностей була вторинною щодо основного артикульованого зв'язку «соціальна маса – партія-держава – індивід» [1, с. 53].

У політичній сфері такий тип соціальності призводив до того, що суспільно-політичні об'єднання виконували роль «привідних ременів», що була відведена їм В.Леніним ще у 1920 році. По суті, ця роль зводилася до підтримки зусиль правлячої еліти, спрямованих на утримання керівної ролі КПЧ в суспільстві.

Ця нова соціальна організація з'явилась не в ході природно-історичного або «органічного» розвитку, а була привнесена ззовні і вимагала згоргання традиційних форм організації соціуму. З іншого боку, деякі автори вважають, що елементи громадянського суспільства зберігаються і в умовах соціалізму радянського зразка, оскільки влада не володіє засобами, аби раз і назавжди покінути із громадською активністю та прагне використання цієї активності у потрібному для себе напрямі [2, с. 1].

В чехословацькому соціумі не були остаточно знищені і зберігались на рівні свідомості традиції громадянськості, що являли собою потужний вибухонебезпечний заряд під основи панування КПЧ. Більше того, досвід європейських суспільств свідчив про їх в цілому безперервну «громадянську» традицію, коли, незважаючи на тимчасове послаблення або навіть знищення тих або інших норм групової і особистісної автономії, останні періодично відроджувались і знову посилювались. Це давало надію тим, хто сподівався повернути Чехословаччину до західноєвропейського цивілізаційного простору і примушувало вести боротьбу за повернення ідеалів свободи, політичної демократії і правової держави.

Попри нетривалий період сталінських деформацій у країні відбулась швидка деструкція усіх інституційних зв'язків та елементів громадянського суспільства, що позначилась відмовою від основ власної політичної культури. За декілька років соціальна, економічна, культурна структура чехословацького суспільства була неорганічно перебудована, що стало одним із головних джерел кризи кінця 60-х рр. Хвилі беззаконня і бюрократичної сваволі викликали незадоволення в суспільстві, яке швидко було придушене політичними процесами і встановленням атмосфери повсякденного страху і підозри.

Однак, починаючи із кінця 50-х рр., під впливом природної еволюції, зовнішніх факторів, ідеології та політики режиму чехословацьке суспільство проходить шляхом визначних змін. У першу чергу потрібно говорити про зміни соціальної та вікової структури суспільства, адже на початку 60-х рр. активізуються представники нової генерації, що виросла і набула досвіду у післявоєнній Чехословаччині. Водночас, робітники, селяни, інтелігенція стають все більш освіченими та кваліфікованими, що перетворює їх на потенційну соціальну базу реформаторських зусиль.

Особливо важливим було зростання участі молоді у громадському житті. Не обтяжена минулим, зростаюча в рамках режиму, до встановлення якого не мала жодного відношення і який визначав її спосіб життя, молодь мала свої інтереси, уявлення, цінності, що більше чи менше не відповідали офіційній ідеології та політиці.

Таким чином, утворюється нова соціальна структура, яка втратила здатність функціонувати як стабілізуючий фактор. Це означало наближення суспільних змін.

XX з'їзд КПРС приніс чехословацькому суспільству сподівання на виправлення деформацій у політичній та економічній сферах. Візит М.Хрущова до Югославії в 1956 р. означав перегляд радянським керівництвом основних засад своїх взаємовідносин із країнами-союзниками Східної Європи в бік їх рівноправності. Водночас, критично налаштовані інтелектуали звернулись до марксистської літератури і виявили, що марксизм-ленінізм у трактуванні офіційних партійних пропагандистів прямо суперечить ряду ідей Маркса і Леніна.

Однак чехословацьке керівництво не використало жодного з шансів, наданих нетривалою хрущовською «відлигою». У своїй більшості КПЧ складалась із людей, які не відповідали новим потребам і можливостям. Розхитування структури марксистсько-ленінської свідомості сприймалось ними як небезпека для завоювань соціалізму. Замість реабілітації в країні була проведена часткова амністія, що утворила кількатисячну групу колишніх політв'язнів, більшість з яких мали штучно створені проблеми із входженням у громадське життя і побоювались можливості повторного ув'язнення.

В країні знову почали лунати заклики щодо припинення критики і дискусій, у прийнятті рішень на перше місце вийшов суб'єктивізм. У суспільстві панував моральний занепад, що проявлявся у зростанні явищ кар'єризму, замкнутості особистості в собі, роздвоєності внутрішнього життя. Статистика зазначала зростання в першій половині 60-х рр. таких негативних суспільних явищ як пияцтво, дрібні крадіжки, ухиляння від роботи, проституція. Боротьба із «класовими ворогами» поступово перетворювалась на боротьбу із «антисуспільними елементами». Кримінальна сфера посунулася від політичної до цивільної складової. Все це належало до тих факторів, що сигналізували про наближення суспільних змін. Часто зростання нових негативних явищ було проявом безпорадності режиму у їх вирішенні.

Тенденція, яка засвідчила падіння частки чехів, зниження кількості українців, поляків та німців й зростання числа словаків і угорської національної меншини викликала загострення національного питання [4, с.25]. Представники національних меншин, які «зникали», все частіше висловлювали незгоду із офіційною ідеологією зближення соціалістичних народів та народностей і звинувачували Прагу у проведенні політики прихованої асиміляції. Спроби словаків та угорців розширити мовні, культурні та громадянські права найчастіше кваліфікувалися владою як прояви націоналізму. Політика уряду щодо ромів прямо суперечила громадянським правам й супроводжувалася випадками дискримінації та переслідування.

Економічна криза 1962–1963 рр., основним джерелом якої була нерівновага між виробництвом і споживанням, лише підкреслила незграбність та низьку ефективність економічної системи в Чехословаччині. З іншої сторони, політичні пріоритети у розв'язанні економічних проблем вели до суперечності між станом економіки та політичним прагненням соціальної стабільності. Незважаючи на те, що медицина, культура і освіта отримували достатнє фінансове забезпечення, а рівень споживання продуктів населенням мав пристойні показники, умови життя викликали незадоволення людей. Зростання темпів підвищення зарплатні та соціальних виплат, яке супроводжувалося щорічним зниженням цін (до 1962 р. включно), не відповідали зростанню продуктивності праці та національного доходу. Це призводило до ситуації, коли в населення нагромаджувались величезні кошти, а попит на ринку випереджав пропозицію.

Величезною проблемою була нестача житла, пенсіонери, інваліди і частина найгірше оплачуваних робітників залишались за межею прожиткового мінімуму, і цей прошарок складав 9,1 % усього населення [4, с. 10]. У критичному стані перебувала система охорони здоров'я, якій бракувало сучасного обладнання та медичного персоналу.

Повільне зростання національного доходу, спосіб його розподілу і недемократичні риси політичної системи однаково впливали на все суспільство, окрім бюрократії. Це означало, що $\frac{3}{4}$ громадян не мали жодного впливу на вирішення проблем як на місцях роботи, так і в громадському житті [3, с. 54]. «Зрівнялівка» не давала можливості проявити себе людям підприємливим та здібним, а найкращі умови існували для представників комуністичної номенклатури. Та найгіршим було те, що влада не бажала жодних змін.

З другої половини 60-х рр. в оцінці життєвого рівня з'являється тенденція опиратись не на кількісні, а на якісні показники. Поступово відбуваються зміни у структурі потреб та інтересів населення і, відповідно, створюється новий стиль життя, однак матеріальне забезпечення таких змін наштовхувалося на нестачу сировини, проблеми виробництва і торгівлі, сфери послуг, що залишалася дотаційною. У 1965 р. більше 50% громадян планували витратити свої заощадження для купівлі/облаштування квартири чи автомобіля, або на відпустку, до чого економіка країни була не готова [4, с. 76].

Одним із важливих елементів нового стилю життя став туризм і сфера відпочинку. Відносно вільний доступ чехів і словаків у сусідню Австрію дозволяв порівняти життя у капіталістичній країні з власним сьогоденням. Лише в 1965 р. в якості туристів Австрію відвідало 165 тисяч чехословацьких громадян, для яких очевидною стала глибока суперечність між уявленнями про соціалізм і його повсякденною практикою [5, с. 183].

Антагонізм між продуктивними і творчими силами суспільства та структурою управління і влади проявився у Чехословаччині тому, що екстенсивний спосіб господарювання за умов відносно розвинутої промисловості відразу сприймався як малоефективний. З іншого боку, історична пам'ять, демократичний менталітет і досвід громадянських свобод та політичної активності призвели до того, що цю суперечність розуміли широкі кола суспільства.

Глибокі вододіли між рівнем життя на селі і в місті, на чеських і словацьких землях, привілейованих прошарків і простих людей, між економічно активними і соціально незахищеними чоловіками і жінками, молодими і дорослими, доповнені ставленням людей до влади як до чогось далекого і чужого, абсурдною бюрократизацією всього суспільства, просуванням на найвищі посади некомпетентних пристосованців і блокуванням цензурою будь-якої критики і альтернативних ідей, поступово виливались у суперечності культурно-соціального і політичного характеру.

В момент, коли тиск влади дещо послабився, чітко проявилась чеська історична традиція, що тяжіла до плюралістичного суспільства, тоді як тоталітарна система яскраво постала у вигляді чужої, невдало імпортованої на чехословацький національний ґрунт. У цих умовах почалося формування блоку соціальних сил, зацікавлених у змінах.

Основою опозиції стала партійна інтелігенція. Режим не міг завдати процесу, коли її представники поступово оволодівали важливими науковими інституціями, культурними організаціями, школами, ЗМІ, значними виробництвами та управлінськими структурами. Тому певна лібералізація розпочалась іще за режиму А.Новотни, хоча лише в тих сферах, що здавались не настільки принциповими, як питання концепції політичної системи і влади. При цьому інтелектуали в партії і надалі залишались позбавленими впливу на творення політики в державі.

Помилково було б вважати, що комуністична влада не помічала існування прихованих і наочних конфліктів між нею та інтелектуалами, не усвідомлювала реальної загрози своїм позиціям у суспільстві – загрози, що ґрунтувалась на відчуженні та опозиційності, які зростали в середовищі інтелектуальної спільноти через погіршення економічної ситуації та стагнацію життєвого рівня. По мірі зростання розриву в рівні та якості життя між Чехословаччиною і Заходом, опозиційні настрої проникали і на найвищі суспільні шаблі.

Найбільш передбачлива, прагматична частина партноменклатури розглядала «інтелектуальний чинник» як пріоритетний у своїй політиці. Для розв'язання конфлікту існувало два шляхи: звернення до звичних силових методів (що могло спровокувати самоініціювання ефективного політичного опозиційного руху) або навчання в опонентів і оновлення частково за їх рахунок задля адаптації у нових умовах.

Межа загальносуспільного конфлікту пройшла в Чехословаччині через усе суспільство, а не між КПЧ та іншою спільнотою, як це було в Угорщині 1956 р. та в Польщі 1980–1981 рр. Оскільки інших можливостей не існувало, конфлікт мав набути характеру гострої внутрішньопартійної боротьби.

Джерела та література

1. Гражданское общество. Мировой опыт и проблемы России / под. ред. В. Г. Хороса. – М.: Эдиториал УРСС, 1998. – 312 с.

2. Рейман М. «Пражская весна» и гражданское общество [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://liber.ruh.ru/Conf/FreedomII/reiman.htm> – 14.03.2006 – 20-30
3. Hejzlar Z. Praha ve stínu Stalina a Brežněva. – Praha: Prace, 1991. – 199 s.
4. Kaplan K. Kořeny československé reformy 1968. část III: Změny ve společnosti; část IV: Struktura moci. – Brno: Doplněk, 2002. – 428 s.
5. Mastny V. Czechoslovakia: crisis in world communism. – New York: Facts on File, 1972. – 392 p.

УДК: 94 (497.1)

Світлана Віруцька, аспірант Рівненського державного гуманітарного університету (науковий керівник к.і.н., проф. Р. М. Постолюкський)

ПОДІЇ 1968 РОКУ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ: ЮГОСЛАВСЬКИЙ РЕЗОНАНС

Стаття присвячена висвітленню особливостей югославської зовнішньої політики крізь призму подій «Пражської весни» 1968 року в Чехословаччині.

Ключові слова: «Пражська весна», зовнішня політика, югославський ревізіонізм, Організація Варшавського договору.

Статья посвящена отображению югославской внешней политики сквозь призму событий «Пражской весны» 1968 года в Чехословакии.

Ключевые слова: «Пражская весна», внешняя политика, югославский ревизионизм, Организация Варшавского договора.

The article is devoted to the peculiarities of the Yugoslav foreign policy through the prism of the events of the «Prague Spring» 1968 in Czechoslovakia.

Key words: «Prague Spring», foreign policy, Yugoslav revisionism, Organization of Warsaw pakt.

У 50-60 роки ХХ століття Югославія, маючи важливе, але при цьому дуже вразливе геополітичне положення, сильна у військовому плані, зуміла, як вважало покоління людей того часу, зайняти «проміжне положення» між Сходом і Заходом. З 1945 року беззаперечним керівником Югославії стає Йосип Броз Тіто. Саме в період його керівництва країна проходила нелегкий шлях свого розвитку. В ньому були злети і падіння, на які, як вказує Твртко Яковина, лідер Югославії «протягом багатьох років реагував... змінами і реформами, які як мінімум на обмежений час, повинні були задовольнити частину людей» [10, с. 225].

Звичайно, країна з такою кількістю різних елементів та націй перебуваючи в постійному русі, була дуже цікавою, тим більше проводивши політику неприєднання і позиціонуючи себе тоді в якості одного з лідерів країн так званого «третього світу», але навряд чи вона могла слугувати надійним орієнтиром [8, с. 26].

Зрозуміло, що міжнародні відносини завжди суттєво впливали на внутрішній розвиток Югославії й прийняття перспективних політичних рішень. Так було й у 1968 році, оскільки Югославія, як вказує Л. Діміч та Й. Чавошкі, знаходилася в глибокій та довгій внутрішній кризі, яка одночасно була державною і партійною, ідейною і організаційною, політичною і економічною, суспільною і моральною. Для того, щоб її подолати, потрібні були корінні структурні зміни суспільно-економічних відносин [5, с. 266].

Президія і Виконавчий комітет Союзу комуністів Югославії (СКЮ) 17 травня 1968 року прийшли до висновку, що необхідно в найкоротші терміни прийняти міри з оздоровлення економіки та її подальшого розвитку в інтересах суспільства. Але, поки чекали партійних директив, 2 червня 1968 року відбулися масові студентські демонстрації, які в комплексі з іншими факторами вплинули на зміст прийнятих пізніше рішень. Вони стали яскравим проявом суспільного незадоволення в Югославії. Студентські вимоги говорять про скорочення соціальної нерівності в суспільстві, відміну привілеїв, демократизацію механізму розподілення на роботу, вирішення проблеми безробіття, демократизацію в усіх галузях суспільного життя, свободу зборів та демонстрацій тощо. Студентські протести носили яскраво виражений антибюрократичний та антикапіталістичний характер. Але демонстрації були направлені не проти основ соціалістичного ладу, а проти компрометації основних ідей соціалізму. Це була критика «зліва». Загалом це можна було оцінити як «диверсію», однак Йосип Броз Тіто побачив у студентських виступах попередження комуністичній партії і пояснював їх як «обурення» молоді, «про яку ми недостатньо піклувалися» [5, с. 274]. Але в цій ситуації Тіто не хотів допускати втручання Москви у внутрішню політику своєї країни, ні погіршити відносини з Радянським Союзом [8, с. 27], а гарячі події в Чехословаччині були для нього вигідними, щоб відвернути увагу від своїх внутрішніх проблем.

Відносно стосунків між Чехословаччиною та Югославією, то в першій половині 1968 року двохсторонньої співпраці між Союзом комуністів Югославії та Комуністичною партією Чехословаччини (КПЧ) майже не існувало. Варто сказати те, що в 1968 році була досягнута домовленість про обмін досвідом, хоча взаємні візити розпочалися тільки з другої половини цього ж року (на урядовому рівні запросили югославів проконсультувати своїх чеських колег з питань зовнішньої політики). Але ні чехи, ні словаки не хотіли провокувати Москву, тим більше тісними стосунками з Югославією [10, с. 226].

Наприклад, як вказує Б. Едемський, «13 березня перший секретар посольства ЧСР в Белграді М. Вашек, говорячи про перспективу двосторонніх відносин Праги та Белграду, підкреслив, що «підготовка до пленуму ЦК КПЧ і внутрішня ситуація відкладають зустріч у верх». При цьому він додав: візит Дубчека в Югославію в цей момент міг би бути погано сприйнятим «в деяких третій країні» [6, с. 232].

Що ж до реакції на «Пражську весну», то офіційне югославське керівництво з самого початку віднеслося з особливою увагою та насторогою до цих подій, особливо на першій стадії персональних змін, та щодо розділення постів у чехословацькій верхівці (О. Дубчек – лідер КПЧ, А. Новотний – президент країни), оскільки сам Броз Тіто вже довгий термін поєднував пости керівника країни та лідера партії [6, с. 228].

Отож, в умовах, коли в Югославії наростало напруження в соціальних і національних відношеннях, зовнішні події в деякій мірі допомогли Тіто зберегти й закріпити свою владу. Тому він не засудив «Пражської весни», не пішов шляхом, який йому запропонувала Москва [9, с. 63].

Спостерігаючи за ситуацією, югославські засоби масової інформації сповіщали найменші деталі змін у сусідній країні, висвітлювали різні питання, серед яких була критика старого керівництва, вимоги свободи друку та відміни цензури, заяви про необхідність реабілітації жертв репресій тощо. Особливо детально розглядали підготовку проекту «Програма дій КПЧ» та його прийняття, що трактувалося авторами матеріалу як «значні зміни в політичній системі та і способі керівництва» [6, с. 233].

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Нагірний Віталій (Краків, Польща)

Ятвязький похід галицько-волинських князів 1248/49 року: перебіг і результати 3

Ващук Дмитро (Київ)

Пограниччя у Великому князівстві Литовському: від конфлікту до правового вирішення 6

Бартош Іван (Ніжин)

Татарський фактор у Литовсько-Московському протистоянні (1474–1480 рр.) 8

Денисюк Василь (Луцьк)

Волинський селянин проти польського шляхтича:

соціальна природа конфлікту у Луцькому повіті в 1795–1860 рр. 10

Трофімук Тетяна (Луцьк)

Удосконалення законодавчої бази виконання рекрутської повинності єврейським населенням

Правобережної України у 20–50-х рр. XIX ст. 13

Гальчинський Богдан (Київ)

Формування засад демократичного світогляду М. В. Лисенка

в умовах українського національного відродження середини XIX ст. 17

Желізняк Василь (Кременець)

Губернатор в системі управління Правобережної України 20

Буліга Микола (Луцьк)

Юридичне забезпечення виборів до Державної Думи царської Росії

(за матеріалами Волинської губернії) 22

Іваненко Оксана (Київ)

Участь учених-природознавців Харківського університету

в міжнародних наукових форумах на початку XX ст. 25

Хома Іван (Львів)

1-ий полк Січових Стрільців під командуванням Є. Коновальця (березень–квітень 1918 р.):

від створення до розформування 28

Мягка Ольга (Миколаїв)

Національно-культурний розвиток польської національної меншини

Південної України в 20-х рр. XX ст. 32

Терещук Марія (Рівне)

Здобуття вищої освіти українцями Галичини у 1919– 1924 роки 35

Гуменюк Оксана (Рівне)

Церковні процеси на початку Другої світової війни

в новоприсланих землях (вересень 1939–червень 1941 рр.) 38

Кокешко Федір (Миколаїв)

Колабораціонізм в роки війни.

Військові формування в складі вермахту і військ СС 41

Ляхно Віта (Полтава)

Місцева окупаційна преса Полтавщини про виїзд і перебування

української робочої сили в країнах Третього Райху 43

Маринченко Ганна (Миколаїв)

Релігійно-церковне життя у Південній Україні в повосний період 46

Бойко Вікторія (Луцьк)

УРСР в структурах ООН у післявоєнні роки 48

Ревенко Віра (Миколаїв)

Організація і діяльність сільської художньої самодіяльності

повоєнного періоду в Південній Україні (1945–1955 рр.) 51

Ляхно Олександр (Полтава)

Партійно-державна репресивна політика щодо Спільки Церков ЄХБ у 1960–1980-их роках 54

Середюк Тетяна (Івано-Франківськ)

Вплив еміграційних процесів на родинні відносини українського населення

в кінці XX – початку XXI століття (на прикладі Івано-Франківської області) 57

Ніжник Альона (Рівне)

Правове становище пізньопротестантських конфесій

на українських землях у другій половині XIX – початку XX ст. 60

Грипич Світлана, Білявцева Ольга (Рівне)

Бібліографія культури України доби незалежності як основа підготовки

фахівців-культурологів (на прикладі фондів наукової бібліотеки

Рівненського державного гуманітарного університету) 63

Буліга Ірина (Рівне)

Державно-конфесійні відносини в Україні: проблеми та перспективи 68

Коржик Ольга (Луцьк)

Роль державних структур у реалізації міграційної політики на Волині 71

СЕКЦІЯ II. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ В СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Коберник Ніна (Рівне) Соціально-культурні передумови формування світогляду Кирила і Мефодія	74
Юсупович Адріан (Jusupović Adrian) (Варшава, Польща) Zasięg terytorialny ziemi drohickej w średniowieczu	77
Ісмаїлова Ленора (Луцьк) Характер взаємовідносин Кримського ханства та Османської імперії (70-ті роки XV–XVI ст.)	80
Степонавичене Лирия (Вильнюс) (Литва) Некоторые особенности реализации норм залогового права (в первые годы действия второго литовского статута)	83
Степанов Дмитро (Москва) Отечество и народ. Польское протонациональное самосознание и Освободительная война украинского и белорусского народов 1648-54 гг.	88
Шеретюк Руслана (Рівне) Імперське законодавство кінця XVIII ст. як джерело політики російського самодержавства щодо Уніатської церкви	91
Блох Юлія (Рівне) Лейбористська еліта британського суспільства: оцінка зовнішньополітичних кроків країни на початку XX століття	95
Мишков Віктор (Рівне) Російська Православна церква та старообрядництво: шляхи та проблеми об'єднання	98
Клим'юк Уляна (Івано-Франківськ) Погляди Романа Дмовського на розвиток ідеї польської державності під час Першої світової війни	101
Кузьбіда Малгожата (Kuźbida Małgorzata) (Перемішль, Польща) Zarys dziejów ukraińskiej polityki międzynarodowej: analiza porównawcza z okresu Ukraińskiej Republiki Ludowej jej wpływ na współczesność w kontekście rozwoju doktryny państwowej	104
Щавлінський Микола (Мінськ, Республіка Білорусь) Формирование белорусских частей в Одессе в контексте создания белорусской государственности (1917 – 1919 гг.)	107
Кукса Олександр (Мінськ, Республіка Білорусь) Создание советских республик Белоруссии и Украины в начале 1919 г.: отличия и закономерности	109
Сай Галина (Рівне) Експедиції й погроми євреїв у Другій Речі Посполитій (1918 – початок 1920-х років)	111
Бунечко Сергій (Рівне) Політико-правове становище національних меншин Польщі та їхні майнові права (1918–1939 рр.)	114
Бородинська Ліна (Рівне) Культурницька діяльність євангельських християн у Польщі (1918–1939 рр.)	117
Сидорик Надія (Івано-Франківськ) Німецька національна меншина Польщі в зовнішній політиці Німеччини (1919–1939 рр.)	120
Чорненький Роман (Івано-Франківськ) Мисливство як елітарний засіб відпочинку населення Станиславівського воєводства (1921–1939 рр.)	124
Цьвенк Хенрик (Święk Henryk) (Ченстохов, Польща) Polacy i Rosjanie. Historyczne aspekty skomplikowanych stosunków	127
Мігун Дмитро (Мінськ, Республіка Білорусь) Планы нацистского руководства Германии в отношении Беларуси и Украины в преддверие Второй мировой войны	130
Афоніна Ірина (Київ) Культурно-масові заходи як чинник впливу на формування історичної пам'яті про Другу світову війну в американській та радянській зонах окупації Німеччини (1945–1949 рр.)	135
Оксамитний Юрій (Луцьк) Радянсько-ізраїльські відносини під час палестинської війни 1948–1949 рр.: військово-технічні аспекти	137
Разіцький Віталій (Кременець) Особливості втілення в життя завдань інформаційної політики США в Саудівській Аравії у 40–50-х рр. XX ст. історичної пам'яті суспільства	140
Десятничук Ігор (Рівне) Суспільні процеси в Чехословаччині в 60-х рр. XX ст. як передумови кризи 1967–1970 рр.	144
Віруцька Світлана (Рівне) Події 1968 року в Чехословаччині: югославський резонанс	146
Слесаренко Андрій (Рівне) Прореформаторські та антиокупаційні виступи державно-партійного керівництва й громадськості в Чехословаччині (друга половина 1968 р.–1969 р.)	149
Мартинчук Інна (Рівне) Внутрішньополітичні реалії Словаччини 1993–1998 рр. в оцінках представників євроатлантичних структур	152
Загарій Андрій (Ізмаїл) Економічна співпраця України та Росії в 2000-х роках	156

Гайдукевич Анастасія (Рівне) Історична політика Росії та Польщі кінця XX – початку XXI ст.: шлях до порозуміння?	160
Давидчук Сергій (Рівне) Візит А. Лібермана 4–9 грудня 2009 р. до України та його значення для розвитку українсько-ізраїльських відносин	163
Кошій Юлія (Київ) Проблема Гібралтару в контексті інтеграції Іспанії в НАТО	166
Філіпчук Ігор (Рівне) Філософські ідеї Карела Косіка та Івана Світака	170
Постоловський Руслан (Рівне) Чеські демократичні традиції у вимірі історичної пам'яті суспільства	171
Троян Сергій (Рівне) Цивілізаційні особливості України у вимірі глобалізації	177
Киридон Алла (Київ) Колорит пам'яті у «просторі досвіду» і «горизонт очікувань» у перехідні епохи	180
Білянський Олег (Тернопіль) Особливості суспільно-політичного розвитку Польщі (1991–2005 рр.)	182

СЕКЦІЯ III. ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

Синюк Сергій (Рівне) Двір волинського князя Володимира Васильковича як осередок книжної культури в історичних джерелах та українській історіографії	186
Лопацька Наталія (Рівне) Особливості еволюції статусу Дерманського монастиря у кінці XVI – першій половині XVII ст.	189
Капустін Гліб (Рівне) Детермінанти формування навчально-виховного вектора діяльності православних братств на Волині у другій половині XIX ст.	192
Тимочко Ірина (Рівне) Аспекти благодійницької діяльності Острозького Кирило-Мефодіївського православного братства	195
Біляк Леся (Івано-Франківськ) Громадсько-політична діяльність Кирила Трильовського у період ЗУНР (1918–1923 рр.)	198
Галуха Василь (Рівне) Передумови та законодавче забезпечення меліорації на Волині у міжвоєнний період	202
Паврозник Тетяна (Рівне) Взаємовідносини партії «Сельроб» з польською владою у міжвоєнний період	205
Переходько Наталія (Рівне) Діяльність станцій опіки над матір'ю та дитиною у Західній Волині (1921–1939 рр.)	209
Давидюк Руслана (Рівне), Гладка Лариса (Рівне) Заборона Рівненської повітової «Просвіти»: причини та наслідки	211
Ткачук Ірина (Кременець) Роль діячів «Просвіти» в історії Волині (20-30-ті рр. XX ст.)	214
Ткачук Ірина (Острог) Організаційна структура та програмні засади Товариства імені Петра Могили (1931–1939 рр.)	216
Синяк Степан (Рівне) Участь польських парамілітарних організацій Волині в святкуваннях ювілейних дат Польської держави	219
Кравчук Дмитро (Рівне) Партизанський рух на Рівненщині у 1941–1944 рр.: передумови, етапи розгортання	222
Чернявський Валерій (Миколаїв) Качественный и количественный состав населения, вывезенного на принудительные работы в Третий рейх в 1941–1944 годах (на материалах Николаевской области)	225
Добровичинська Валентина (Рівне) Культурне дозвілля цивільного населення та німецьких окупантів у м. Рівному (1941–1944 рр.)	229
Мазурок Валентин (Кременець) Суспільно-політичні процеси на Волині на завершальному етапі Другої світової війни	232
Антонюк Ярослав (Острог) Керівництво і структура оунівського підпілля на Берестейщині (1944–1952 рр.)	235
Ленартович Олег (Луцьк) Збройна боротьба на Волині (1944–1945 рр.)	238
Вертелецька Наталія (Рівне) Динаміка етнонаціональної структури населення Рівненщини після Другої світової війни (1944–1953 рр.)	241
Шафраї Олена (Рівне) Ідеологічний контроль над освітньою галуззю західноукраїнських областей у повоєнний період	245
Скакальська Ірина (Кременець) Спогади Ю. Шумовського як джерело з історії діяльності духовної інтелігенції Волині першої половини XX ст.	247
Сорочинська Тетяна (Рівне) Становлення радянської системи педагогічної освіти на Рівненщині: спроба ретроспективного аналізу	250

Борейко Галина (Рівне)	
Професійний театр Рівного 50–60-х років XX століття	253
Ларькіна Людмила (Рівне)	
Створення комісії сприяння за дотриманням законодавства про релігійні культу на Рівненщині (1960–1965 рр.)	256
Загребельна Людмила (Острог)	
Християни віри євангельської на Рівненщині (60-ті – середина 80-х рр. XX ст.)	258
Соловей Олександр (Кременець)	
Кременецька тюрма як знаряддя боротьби окупаційних режимів з населенням краю	261
Томаченко Олександр (Луцьк)	
Краєзнавство в системі шкільної історичної освіти	265

СЕКЦІЯ IV. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРИОГРАФІЯ ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Пшеничний Юрій (Дубно)	
Керамічний комплекс ранніх слов'ян із села Липа Дубенського району Рівненської області	269
Блануца Андрій (Київ)	
Ординський посол Михайло Васильович Свиноський та історія надання йому маєтку Свинохи на Волині (два документи про надавчу політику Ягеллонів на українських землях Великого князівства Литовського)	271
Чекурков Василь (Рівне)	
Основні типи керамічного посуду XV – першої половини XVII ст. за результатами розкопок 2005 року в Дубні	274
Бурян Олександр (Кишинів, Республіка Молдова), Красножон Андрій (Одеса)	
Конструктивні характеристики Бендерської фортеці (XVI–XVIII вв.)	277
Войтюк Олексій (Рівне)	
Достовірність робіт Наполеона Орди на прикладі малюнків замків у Острозі, Тайкурах і Корці Рівненської області	282
Бундюченко Тетяна (Миколаїв)	
Формування демократичного світогляду М. М. Аркаса під впливом родини	284
Якобчук Світлана (Київ)	
Листування Ф. П. Матушевського до С. О. Єфремова як джерело дослідження громадського життя початку XX ст.	287
Якобчук Надія (Київ)	
Листування І. М. Каманіна з І. І. Білозерським (1903–1909 рр.) як історичне джерело	289
Березовський Олег (Київ)	
Друковані періодичні органи українських партій Наддніпрянщини (1905–1914 рр.) у вітчизняній історіографії	292
Сова Андрій (Львів)	
Символіка українських організацій «Сокіл» у Галичині (кінець XIX століття – 1939 р.)	295
Назарова Катерина (Миколаїв)	
Аграрна історія УРСР наприкінці 1920– початку 1930 років як предмет досліджень сучасної зарубіжної історичної науки	299
Зеркаль Микола (Миколаїв)	
Сучасна історіографія історії України 20-х років XX століття	303
Нефьодов Дмитро (Миколаїв)	
Історіографія підпільно-партизанського руху у Південній Україні в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1944 рр.): аналіз мемуарних джерел	306
Турчин Тетяна (Івано-Франківськ)	
Сучасна українська історіографія про умови праці та побуту українських «остарбайтерів» у Німеччині в роки Другої світової війни	309
Мармілова Ольга (Донецьк)	
«Донецький вісник» як джерело вивчення історії остарбайтерів Донеччини	312
Кондратенко Олег (Київ)	
Підготовка узагальнюючого курсу «Нариси стародавньої історії УРСР»	315
Хрящевська Людмила (Миколаїв)	
Тенденції етнодемографічного розвитку української нації у XX – на початку XXI ст.	318
Пастушенко Тетяна (Київ)	
Метод усної історії та усно історичні дослідження в Україні (Дослідження за методом усної історії в Україні: світовий досвід та вітчизняні перспективи)	321
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	326
ЗМІСТ	329

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – *В.М. Шеретюк*

Комп'ютерна верстка – *В.Б. Самсонюк*

Обкладинка – *Г.В. Волохов*

Підписано до друку 29.11.2010 р.
Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.
Наклад 300 прим. Обліково-видавничих аркушів 31,7.
Замовлення № 91/1.

Відруковано засобами оперативної поліграфії
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету,
вул. С.Бандери, 12, м. Рівне, Україна, 33028.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненській державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. Вип.20. – Рівне: РДГУ, 2010. – 333 с.